

Turšični storži v gorkih — turšični storži v merzlih krajih.

Gosp. Oellacher v Inspruku je dvojno, iz storžev tiroljske turšice napravljeno moko kemijsko preiskal; ena je bila iz Inspruka, tedaj iz merzlejega, druga pa iz Trienta, tedaj iz gorkejšega tiroljskega kraja.

Najdel je po natančni preiskavi, da sladkora (cukra), gumija in vode je bilo v obojni moki zlo enaka mera; al kakošen razloček je bil v močnatih delih! Moka inspruških storžev je v 100 delih imela 36 delov močica, moka trientiških storžev pa le 12, tedaj za 24 odstotkov manj.

Ta preiskava nam tedaj očitno kaže, koliko moč ima gorkota do različnih delov ravno tiste rastline. V gorkem podnebju okolice trientiške seme veliko bolj dozori kakor v merzlejši inspruški, in tedaj izpije iz sterža, v katerem tiči, veliko več močnatih delov, — v merzlejšem podnebju pa ne dozori in se ne pridela seme tako popolnoma, tedaj ne izpije iz sterža toliko močica kakor v gorkih krajih; močnatih delov tedaj več ostane v storžih.

Kakošen nauk si toraj kmetovavci, kateri véjo tudi storže v prid obračati, zamorejo posneti iz tega?

Tale: Turšične zerna (seme) so v gorkih krajih vse polne močica, zato pa ga storži veliko manj v sebi imajo in so tedaj manj tečni in redivni, če se v moko zmeljejo; nasproti pa v merzlejših krajih obderžé storži veliko več močica in ga ne oddajo semenu.

In kaj sledi naposled iz vsega tega?

Tole: Čeravno ni nikjer pametno, ako kmetovavci zametujejo turšične storže, ki imajo vselej nekoliko redivne stvari v sebi, je toliko večja napaka, ako se zametujejo v merzlejših krajih. V merzlih krajih imajo storži posebno veliko močnatih, tedaj redivnih delov v sebi, naj se že peče kruh za ljudi iz moke turšičnih storžev, ali naj se s poparjeno moko pita živina. (Bothe f. T. u. V.)

Jezikoslovne stvari.

Za pokušnjo eno besedico iz mojega slovensko-nemškega slovnika *).

Mre-ti, merjem, merl, mert, sterben, auch: sich heftig sehnen, v. n. impf. mirati, am, al in Zuss.; pijanec merje po vinu, der Säufer schmachtet nach dem Weine; on merje po njem, er sehnt sich zum Sterben nach ihm; ogenj merje, das Feuer verlischt; čbelice merjó, die Bienen sterben. — Merha f., der thierische Kadaver s. merha; — merletina f. s. merha; — merlič m., der Todte, die Leiche; — merličar, merličnek, m., der Leichenbeschauer; — merlišče, n., die Sterbstätte, der Friedhof, die Todtenbahre; — merlišnica, f., die Leichenkammer; — merlivost, f., die Sterblichkeit; — merlovina, f., wie merletina; — mertavica, f., die Lähmung, die Empfindungslosigkeit; — mertelnost, f., der Todtenvogel; — mertje, mretje, n., das Sterben; — mertovec, m., die Leiche; — mertud, m., der Schlagfluss, die Lähmung; — mertudnica, f., id; — mertvac, m., der Todte, der Freudenlose; — mertvač, m., der Träge; — mertvača, f., die Trage, das Leichentuch; — mertvačina, f. der Kadaver, wie merletina; — mertvačnost, f., die Sterblichkeit; — mertvališče, n., der Friedhof, die Todtenbahre; — mertvak, m., der Todte; mertvake preganjati, faulzen; — mertvašče, n., die Todtenstätte, der Friedhof (Inn. Kr.); mertvašček, m., der Sterbliche; — mertvaščina, f., das Mortuar, die Sterbegebühr; — mertvašica, f., der Todtenvogel, die Schleiereule (strix flamea);

*) Podam častitim bravcem pokušnjo slovstvenega rodovnika na priliko: korenike „mreti“, tako, kakor se meni v slovenskem slovníku pri vseh korenikah, kar se dá, skerbno izpeljati zlo zlo potrebno zdí, če tudi nekatere besede, da se navadna slovníkova naprava ohrani, na dve mesti pridejo z zaznamkom „s.“ (glej:...) Zalokar.

mertvašnica, f., der Sarg; — mertvašnost, f., die Sterblichkeit; — mertvè, m., der Träge, der Freudenlose; — mertvec, m., die Leiche, der Freudenlose; — mertvica, f., der Schlagfluss, die Lähmung, die Schlafsucht, die Gicht; die todte, unfruchtbare Erde, der Baldrian (valeriana off.); — mertvin, m., der Scheintodte; — mertvina, die Lähmung, die Leichengebühr; — mertvinec, m., der Scheintodte; — mertvinica, f., die Lähmung, wie mertvina; — mertviš, m., der Freudenlose; — mertvišče, m., der Friedhof, die Hinrichtungstätte. — Merjoč, a, e, adj., sterbend; — merl, a, o, starr, todt, merli človek, der Verstorbene; — merlišk, a, o, adj., leichen-, merlišk obraz, ein blasses Antlitz; — merliv, a, o, adj. sterblich; — mertev, va, vo, adj., todt; — mertvi san, der Todtenschlaf (Inn. Kr.); mertvo blago, nutzlos liegendes Gut; mertvi denar, das todtliegende, keinen Vortheil bringende Geld; mertva cena, der Spottpreis; mertvi kup, id. mertvi ogenj, das gelöschte Feuer, auch das im Dunklen glänzende Moderholz; mertva kost, eine Verhärtung, das Ueberbein wie morska kost; mertva kri, die Melancholie; mertvo se deržati, freudenlos sein; mertva kopriva, das Bienensaug (lamium album); mertva boja, matte, blasse Farbe; stati na mertvi plači, von der Pension leben (Inn. Kr.); do mertvega raniti, tödtlich verwunden; na mertve vdarke tepen, zu Tode geprügelt; mertvo ime, unbekannter Name; mertva podoba, mertev kip, ein mattes Bild; mertva svitloba, mattes Licht; od mertvih vstati, vom Tode erstehen; mertvi list, der Todtenschein, wie mertvaški; on je na vino, na denar ves mertev, er ist in den Wein, in das Geld leidenschaftlich verliebt; — mertvašk, a, o, adj., leichen-, mertvaško opravilo, die Leichen-Exequien, mertvaška glava, der Todtenkopf; mertvaški duh, der Leichengeruch; — mertvališk, a, o, adj., leichen-; mertvališka pesem, der Todtengesang (libera); mertvičen, na, no, adj., zum Schlagflusse geneigt, gelähmt; mertvični dan, der Todestag. — Merjenje, mrenje, n., das Sterben. (Konec sledí.)

Ozír v pretekle čase.

Najdba kave.

Prejšnji francozki poročnik (konsul) v Alepi, gosp. Guys, pripoveduje v „povestnici Sirije“ o najdbi kave ali koféta po sporočilih turških sledeče:

„Kavo je najdel neki derviš (turški menih) v Moki v Arabii leta 656 po mahomedanskem številu, po našem pa leta 1258, tedaj blizo pred 600 leti. Ta menih — pravi povestnica — iz samostana pregnan, je živel na neki gori blizo Moke. Nekega dné, ko se mu je želodec glada zlo kerčil, nabere zern, ki so okoli nekega germa ležale, si jih skuha na vodi, pokusi to kuhano vodo ter najde, da ni neprijetna. Drugi derviši, ga obiskaje, pokusijo za njim to pijačo, in ker jim je dišala, jo pridejo večkrat k njemu pit. Časnikarji (kronikarji) dostavljajo še, da nekteri teh dervišev, ki so bili gobovi, in so to pijačo pili, so potem ozdraveli in kavi to zdravilno moč pripisali. Derviš, ki je v pregnanstvu živel, je bil zatega voljo pomilosten, in knez Mokaski je celó v hvaležen spomin na to mesto, kjer je derviš vpervič kavo kuhal, dal samostan sozidati. Kmali so začeli kavo vživati v Sirii, v Egiptu in po več drugih krajih. Leta 1555 sta dva Sirca v Carigradu napravila kavárno, kjer sta ljudém kavo kuhala, ktere prijetnost in zdravilna moč je jela kmali sloveti krog in krog. Tolika sila ljudi je derla v kavarno, da so jo turški duhovniki (ulemi) ukazali zapreti, češ, da ta nova pijača ljudi upijani. Kavopivci pa, katerim se je to pitje tako prikupilo, da ga niso mogli opustiti, so zagotovljali, da kava dela človeka budnega, bistrumnega, veselega in pa bolj pripravnega za pobožno čutstvo. Turška vlada je poterdila mnenje ulemov, da kava človeka upijani, in na to so imami začeli celó kavopivcem s tem žugati, da bojo na sodni dan vstali s tako černo kožo kakor je gošava kofetova. Dolgo je bil